

11. Պատմ. Սբ. Խաչապատյանի քի. որ Հայունեաց կոչել... Մուրկայ արքային հռոմայեցի քանդի առեալ էր նորայ կին... վարդ պատրիկ քնաց երկրպագութիւն որ նշանին վարդայ եւ շինեաց զեկեղեցիսն բժառն ի փառս քի այ մերոյ. էլ 86ա—116բ:
12. Կրօնական հարցումներ (սկիզբէն պակաս). էլ 116ա—120բ:
13. Պատմառ. երկրորդ թիւի պատասխանի պատմութեան գրոց սրբոյն Գրիգորի... (Ջննոր Գլակի եւ Յովհան Մամիկոնեանի պատմութիւնը (էլ 121ա—218բ):
14. Ոպ գրեալ է թէ թագաւորն Եղիկոյն հիւանդացաւ եւ մեռ էր ի մեռանէ... քի ոչ գիտես վարդին ինչ տի լինի առ առաքեալն. էլ 219ա—221բ:
15. Վարդպէս սրբոյն գրիգորի եւ բարդի Աստղեալ (իմա Հարցումներ Սրբոյն բարդի եւ պատասխաններ Ս. Գրիգորի). էլ 222ա—229ա:
16. Այլ հարցեր եւ պատասխաններ Վան ծնունդեան քի, վս որ հոգին առ կոյսն, վս յղուի եւս կուսին, վս բերթից հեմի եւս. էլ 229ա—260բ:
17. Մեկնարանական, սովորական, քերականական, պատմական եւ խառն տեղեկութիւններ՝ հարց ու պատասխանեով, էլ 260բ—290ա. ասոց մէջ հետաքրքրի են՝ Զիւնէ քերականութիւն էլ 271բ—273ա, քերթողք Հայոց, քի հայոց եւս էլ 273ա—74ա, մասունք քերականութեան էլ 274ա—75բ, Հայերէն սեռ էլ 275բ—77ա, գշարական ով է ասացեալ էլ 287բ, բուն ձայնքն էլ 288բ):
18. Յաղագս շնորթեան եւ պոռնկութեան. էլ 290ա—292ա:
19. Որպէս գրեալ է թէ թագաւոր մի ունէր որդի մի բարի եւ ազօրման (վերջ պակաս) էլ 292բ—293բ:

ՅԵՇԱՍԿԱՍԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ Է՛ 171բ. Այս գիրք կարգեց եւ թարգմանեց որ է ի սուա Մարտիկ Մախանդի գրեալ զաղեմկոյսեր Հարութիւն Հայրապետ զարարեանց՝ 1701 ամի 'ի ք. Մեղիմա:

Է՛ 172բ—173ա. Книгу эту прогоселъ и переваля юнкеръ Лавровъ въ .801 году Декабра 1го Въ Меккѣ. Исааки Богъ нашъ отъ такияи пророчовъ, какъ Магомета.

Է՛ 192բ. Այս գիրքը կարգադրէ Հայրապետի՝ էլ ամի. Капитанъ майстеръ Беркеховъ въ селѣхъ Девжанѣ 1874 г. Января 14.

Է՛ 218բ (Բուն գրէն է). Որ ողորմ շատացողի դրոյս մահտեի արուժենին եւ ծնալաց որդիս՝ Եւ զգծող արա՝ զմիջապարտ թուսմ արարցուն. եթէ ով ոք կարգայ կամ օրինակէ. Հայր մեղայն իշխատակ եւ ինչն ինչեալ լինի առաջի աշխատանքի քի ամեն Հայր մի որ յերկնս քի եղիք անուն քո:

(Հարան—իւնի)

ՀՐԱՉԵՒՆ ՄԱՍԻՈՒՄ

Ա Յ Խ Ա Ր Դ Ա Գ Ր Ա Վ Ա Ն

ՊՈՆՏԱՎԱՆ ՌԻՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԵՐ

ՄԱՍՆ Ա.

ՀԵՏԱՉՈՏԱՎԱՆ ՌԵՆԻՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՊՈՆՏԱՎԱՆ

Յ. Գ. Կ. ԱՆԳԵՐՍԵՆԻ

ԺԱ. ՆՆՈՒԿՆԱՐԻԱԿԱՆ ԱՅԻԱ զԵՆ:

(Հարան—իւնի)

§ 37. ԽԱՍԱՍ: — Խաւսայի տաք Ջերմուկները, "Փաշինիտոյան Զերմուկ" (Յերմա տան ՄԱՀԱՅԱՆՏՈՎ) այսօր ալ հնադին ժամանակներէն նուազ "օգտակար յոյժ" (նշումս սօժորա)՝ չեն համարուի: Միակ հետաքրքրական արձանագրութիւնը (գտնաբերար կեր կտրած), զոր հաս օրինակեցին, շնորհակալութեան բննայագիւր մէն է ուղղութեամբ Աստղեալեան Գիւց՝ "Տեր Աւիգլիտ" ("Աւաճ" Աստղեալեան), եւ ուրիշ բննայականներ հիւանդէ մ'որ Ջերմուկներէն օգուտ տեսած էր (Թ. 25): Ի դուր փնտռեցինք այն յաճախ հրատարակուած չափական արձանագրութիւնը՝ Թ. 26. եւ ի վերջոյ գտանք որ այն շինուածը՝ որուն մէջ էր նշիւր, կործանուած է, եւ արձանագրութեան մասնաբաժնոյ զարդ կտոր կտոր եղած, որուն հատակաւորներէն մին տեսայ մէկիւրի թով պատի մը մէջ, քաղաքին մէջ գտնուած երեք միջնաբերդներ՝ զորոնք արդէն 1893ին հրատարակուեցին եւս Munro եւ Hogarth, գտնէ երկուքը միւր նկարագրած ճամբուն կը վերաբերին, իսկ XVI թուականի զոյգընէ՝ նախ թէ ճանաչողութիւնը (caput viae) է Ալեկիւր-Քեօփիւր, որ 16¹/₂ անգլ. մղան հեռու է. եւ երկրորդ թէ զարդն երկնց նախնական տեղէն հաս բերուած են՝ մեկուկէն մղանէ քի մ'աւանի հեռաւորութենէ մը: Մեկը յալողեցանք ասոնց ծագման հետքը գտնել, երբ հնախնիներ կը փնտռէինք՝ Սասանական "գիւղը" Խաւսայի 40 վայրիկան հեռու գեղի ի հիւսիսային-արեւմուտք, գիւղացիք պատահականօրէն թէ հինից շուկին օրեւէ հնախնի, բայց ի հաստատութիւն թէ ունեցած էին երկու "գրուած կոթողներ", որոնք իրենց գիւղին մօտը գտնուած էին, բայց անխաղաղի տարուած էին Խաւսայի կառավարչատունը (konak, "գոնաւդ") — եւ այս տեղեկութիւնը լեռնին հաստատուեցաւ՝ երբ յետոյ հեռաւորութիւնները չափեցինք:

§ 38. Խաւսայէն (Օգոստ. 10) ելանք բայց եւ մշտական կողմնակի հոգեմէն, որուն բերանը կ'ինչոյ զաղաքը, Սասանական գիւղին վայրէն, ուր

1 Հագլիւր, անգլ. էլ 333: Khavsa, "գաղաւթ")

2 Մարտիկ, էլ 560:

3 Ի R. G. S., Suppl. Papers, III, p. 96 ff. — էւրբ. ք. 423—424:

4 Sasa-utob, բայց կ'երեւոյ թէ ուղաղան նաեւ է Sasa-wudji (Սասանական): Կիրորի քարտեան փոյ (Հագլիւր-գեղի հեռաւորութիւն) Sasanidji կոչուած է: